

INSON KAMOLOTIGA TA’SIR QILUVTI TASHQI PSIXIK OMILLAR

Nizamutdinova Durdona Raximovna

Fan va texnologiyalar universiteti 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: f.f.f.d., (PhD), dotsent v.b, R.O.Rasulov

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson kamolotiga ta’sir qiluvchi tashqi psixik omillar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, shaxsning ruhiy, ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishi ko’plab tashqi omillarga bog’liq bo’lib, oilaviy muhit, tengdoshlar guruhi, ta’lim muhiti, media va milliy madaniyat eng muhim faktorlar sifatida ajralib turadi. Tadqiqot davomida O’zbekistonlik olimlar fikrlari va milliy kontekst tahlil qilinib, shaxs kamolotining barqarorligi va ijtimoiy moslashuvi uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Maqola natijalari shuni ko’rsatadiki, tashqi psixik omillarni hisobga olgan holda shaxsni rivojlantirish strategiyalari ishlab chiqish, yoshlar va kattalar uchun ruhiy barqarorlik va ijtimoiy identifikatsiyani oshirishda samarali vosita bo’lib xizmat qiladi.

Kalit so’zlar: inson kamoloti, tashqi psixik omillar, oilaviy muhit, tengdoshlar guruhi, media va madaniyat, ruhiy barqarorlik

Kirish (Introduction). Inson kamoloti – bu murakkab va ko’p qirralik jarayon bo’lib, uning shakllanishida ichki va tashqi omillar bir-biri bilan uyg’unlashgan holda faoliyat yuritadi. Psixologik nazariyalar va amaliy tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, shaxsning ruhiy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishida tashqi psixik omillar muhim rol o’ynaydi. Ushbu omillar insonning ijtimoiy muhit, oila, ta’lim muassasalari, tengdoshlar guruhi, media va jamiyat tomonidan shakllantiriladi. Har bir tashqi omil insonning ruhiy holati, xulq-atvori, ijtimoiy moslashuvi va intellektual salohiyatiga bevosita ta’sir qilishi mumkin. Shu boisdan, tashqi psixik omillarni o’rganish zamonaviy psixologiya va pedagogika sohasida dolzarb masala hisoblanadi.

Oila insonning birinchi ijtimoiy muhitidir va u bolalikdan boshlab shaxsiy xulq-atvor, hissiy barqarorlik va axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi. Ota-onalar va yaqin qarindoshlar tomonidan yaratilgan mehr-muhabbat muhiti, qo’llab-quvvatlash va tarbiyaviy metodlar bolaning psixik rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi. Shuningdek, Bandura nazariyasi shuni ko’rsatadiki, ijtimoiy o’rganish jarayoni ota-ona va muhit bilan bevosita bog’liq bo’lib, shaxsning o’zini anglashiga va ijtimoiy muhitga moslashuvchan bo’lishiga yordam beradi[1].

Yuqoridagi manbada ijtimoiy o’rganish nazariyasi asosida o’qituvchi va ota-ona tomonidan yaratiladigan qo’llab-quvvatlash shaxs rivojiga bevosita ta’sir etishi

ko‘rsatib o‘tilgan. Bizningcha fikrimizcha, ota-onaning doimiy ijobiy ta‘siri bolaning ruhiy barqarorligini mustahkamlash bilan birga, uning intellektual va axloqiy salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois, oila tashqi psixik omil sifatida shaxsning kamolotiga birinchi va eng mustahkam poydevorni yaratadi.

Bundan tashqari, ta‘lim muhitining psixik rivojga ta‘siri ham katta ahamiyatga ega. Maktab va boshqa ta‘lim muassasalarida o‘qituvchi bilan o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlar, ta‘lim sifati, dars jarayonidagi motivatsiya va ijtimoiy muhitning psixologik iqlimi shaxsning intellektual va ijtimoiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijobiy ta‘lim muhiti bolaning o‘zini o‘zi qadrlashiga, o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan motivatsiyasiga va ijtimoiy ko‘nikmalariga ijobiy ta‘sir qiladi[2].

K.H.Rubin tengdoshlar guruhi va maktab muhiti bolalarning ijtimoiy moslashuvi va xulq-atvorini shakllantiruvchi muhim omil sifatida ko‘rsatildi. Bizning tahlilimiz shundan iboratki, maktabdagi ijobiy muhit bolalarga o‘zlarini sinab ko‘rish va yangi qobiliyatlarni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, motivatsion va psixologik qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi bolalarda o‘zini past baholash va ruhiy stressni kuchaytiradi. Shunday qilib, ta‘lim muhiti va tengdoshlar guruhi shaxs rivojida uzviy bog‘liq omil sifatida qaraladi.

Zamonaviy davrda mass-media va ijtimoiy tarmoqlar shaxs psixikasiga ta‘sir qiluvchi eng kuchli tashqi omillardan biridir. Axborot oqimi, reklama, ijtimoiy media platformalari va manipulyativ kontentlar yoshlarning ruhiy holatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Livingstone va Smith (2014) media va internet orqali bolalar va yoshlarning ijtimoiy tajribalarini shakllantirishga doir natijalarni keltirgan. Fikrimizcha, media manbalarining sifatli yoki past bo‘lishi shaxsning ruhiy barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta‘sir qiladi. Nazoratli va sifatli media sharoiti shaxs kamolotiga yordam beradi, past sifatli yoki manipulyativ kontent esa ruhiy stress va noto‘g‘ri qadriyatlarining shakllanishiga olib keladi[3].

S.Livingstone, P.Smith asarida internet va media orqali bolalarning axloqiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishiga bo‘lgan ta‘sir tahlil qilingan. Bizningcha yoshlarni media savodxonligi bilan ta‘minlash va ularga nazoratli, ijobiy axborot oqimini yaratish muhimdir. Shaxsning o‘zini anglash va ijtimoiy muhitga moslashuvchan bo‘lishi aynan media orqali shakllanadigan psixik tajribalar bilan mustahkamlanadi.

Shunday qilib, inson kamoloti – bu tashqi psixik omillar bilan uzviy bog‘liq jarayon bo‘lib, uning shakllanishida oila, ta‘lim, tengdoshlar va media ta‘siri

uyg'unlashadi. Har bir omil shaxsning ruhiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishiga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola mazkur tashqi psixik omillarni tizimli tarzda o'rganib, ularning shaxs rivojiga ta'sir mexanizmlarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, natijalar zamonaviy psixologik va pedagogik tadqiqotlar bilan uyg'un tarzda tahlil qilinadi.

Metodlar (Methods). Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – inson kamolotiga ta'sir qiluvchi tashqi psixik omillarni tizimli tarzda o'rganish va ularning shaxs rivojiga bo'lgan ta'sir mexanizmlarini aniqlashdir. Buning uchun ilmiy tadqiqot metodologiyasi asosida turli usullar qo'llanildi, jumladan, empirik, eksperimental va statistik tahlil metodlari birlashtirildi. Metodologik yondashuv psixologik va pedagogik tadqiqotlarda keng qo'llaniladigan, shaxsning tashqi psixik omillarga reaksiyasini aniqlashga qaratilgan yondashuvdir.

Tadqiqotda quyidagi asosiy metodlardan foydalanganmiz: kuzatuv, so'rovnoma, intervyu va statistik tahlil. Kuzatuv metodi orqali bolalar va yoshlar muhitidagi ijtimoiy munosabatlar, oila va tengdoshlar bilan o'zaro aloqalari o'rganildi. Shuningdek, S.Otamuratov o'quvchilarning maktabdagi psixologik iqlimga moslashuvi va ularning tashqi omillarga nisbatan psixik reaksiyalari baholandi. Shu bilan birga, intervyu va so'rovnoma orqali respondentlarning o'z-o'zini anglash, motivatsiya va ijtimoiy ko'nikmalarini aniqlash imkoniyati yaratildi. Bu metodlar kombinatsiyasi tadqiqotning aniqlik darajasini oshiradi va empirik natijalarni ishonchli qiladi[4].

Yuqoridagi S.Otamurodovning fikrlarida yoshlarning ijtimoiy faoliyatda ishtirokini oshirish mexanizmlari tahlil qilingan. Shaxsiy tahlilim shundan iboratki, kuzatuv va so'rovnoma metodlarini qo'llash orqali shaxsning tashqi psixik omillarga reaksiyasini aniqlash ancha samarali bo'ladi. Shu metodlar orqali biz bolalar va yoshlar o'rtasidagi ijtimoiy moslashuv, motivatsiya va psixik barqarorlikni to'liq baholash imkoniyatiga ega bo'ldik.

Eksperimental metodlar yordamida turli tashqi psixik omillar shaxsga qanday ta'sir qilishini aniqlashga harakat qilindi. Masalan, maktabdagi ijobiy va salbiy psixologik muhit, ota-onaning qo'llab-quvvatlashi va tengdoshlar bilan o'zaro aloqalar o'quvchilarning psixik rivojiga ta'siri eksperiment orqali baholandi. U.Bronfenbrennerning eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, ijobiy muhit va qo'llab-quvvatlash shaxsning o'zini qadrlashini oshiradi va ijtimoiy moslashuvni yaxshilaydi, salbiy sharoit esa stress, xavotir va ruhiy zaiflikka olib keladi[5].

Ushbu fikrlar ekologik tizim nazariyasi orqali shaxsning tashqi muhit bilan o‘zaro ta’siri batafsil tahlil qilingan. Bizningcha, eksperimental metodlar orqali maktab, oila va jamiyat omillarining shaxs psixikasiga bevosita ta’siri aniqlanadi. Shu metod yordamida biz ijobiy va salbiy omillarning shaxs rivojiga qanchalik ta’sir qilishi haqida aniq va ishonchli ma’lumotlar oldik.

So‘rovnoma metodlari tadqiqotda respondentlarning o‘zini anglash darajasi, motivatsiya va ijtimoiy ko‘nikmalarini baholashda qo‘llanildi. Shu metod yordamida respondentlarning shaxsiy xususiyatlari va tashqi omillarga bo‘lgan reaksiyasi haqida statistik ma’lumotlar yig‘ildi. Masalan, Livingstone S., Smith P. K. tadqiqotlarida oila qo‘llab-quvvatlashi va tengdoshlar ta’siri respondentlarning ruhiy barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga qanday ta’sir qilishi aniqlangan[6].

Yuqorida media va internet orqali shaxs rivojiga ta’sir qiluvchi tashqi omillar tahlil qilingan. Fikrimizcha, so‘rovnoma va intervyu metodlarini qo‘llash orqali respondentlarning psixik holati va tashqi muhitga moslashuvi bo‘yicha keng qamrovli ma’lumotlar olish mumkin. Shu metodlar shaxs kamoloti va tashqi psixik omillar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashda ishonchli vosita hisoblanadi.

Shuningdek, tadqiqotda statistik tahlil metodlari qo‘llanilib, olingan empirik ma’lumotlar korrelyatsion va regressiyaviy usullar yordamida tahlil qilindi. Bu metodlar yordamida tashqi psixik omillar va shaxs rivoji o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlanib, har bir omilning ta’sir darajasi o‘rganildi. Statistik tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijobiy ta’sir etuvchi omillar (ota-ona qo‘llab-quvvatlashi, ijobiy ta’lim muhiti, tengdoshlar qo‘llab-quvvatlashi) shaxsning ruhiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishiga sezilarli hissa qo‘shadi, salbiy omillar esa rivoj jarayonini cheklaydi.

Shunday qilib, tadqiqot metodologiyasi shaxs kamoloti va tashqi psixik omillar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni aniqlashga imkon berdi. Kuzatuv, intervyu, so‘rovnoma va eksperimental metodlarning uyg‘unligi tadqiqotning ishonchliligi va aniqligini oshirdi. Statistik tahlil esa har bir omilning shaxs rivojiga ta’sir darajasini kvantitativ ravishda o‘lchash imkonini berdi. Ushbu metodlar kombinatsiyasi shaxs rivoji va tashqi psixik omillar o‘rtasidagi murakkab aloqalarni to‘liq tahlil qilish imkonini yaratdi.

Natijalar (Results). Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, inson kamolotiga ta’sir qiluvchi tashqi psixik omillar bir-biri bilan murakkab bog‘liq va shaxsning ruhiy, ijtimoiy hamda intellektual rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqot davomida kuzatuv, intervyu, so‘rovnoma va statistik tahlil metodlaridan foydalangan holda, oila muhiti, ta’lim muhiti, tengdoshlar guruhi va media ta’siri kabi omillar shaxs

kamolotiga qanday ta'sir qilishi aniqlanadi.

Oila muhiti shaxs rivojining eng muhim tashqi omili sifatida namoyon bo'ladi. N.Sangirova tadqiqotida oila ichidagi ijtimoiy psixologik munosabatlar va ota-ona hamda bolalar o'rtasidagi interaksional shaxsning ijtimoiy integratsiyasiga va o'zini anglashiga bevosita ta'sir qiladi[1].

Bizningcha, ota-onaning izchil qo'llab-quvvatlashi va mehr-muhabbati bolalarda ruhiy barqarorlikni mustahkamlash bilan birga, ularning ijtimoiy ko'nikmalari va axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, oila muhiti shaxsni tashqi stress omillariga qarshi “psixologik immunitet” bilan ta'minlaydi, bu esa shaxs kamolotining muhim omili hisoblanadi.

Ta'lim muhitining shaxs kamolotidagi roli tadqiqot natijalarida aniq ko'rinadi. S.Raimova ta'lim muhitida yaratilgan psixologik iqlimning shaxsning motivatsiyasi, ijtimoiy ko'nikmalari va o'zini anglash darajasiga ta'sirini tahlil qilgan[2].

Bizning tadqiqot natijalarimiz shuni ko'rsatadiki, ijobiy ta'lim muhiti bolalarda ijodiy fikrlash, mas'uliyat hissi va jamoaviy ishlash qobiliyatini rivojlantiradi. Salbiy yoki qattiq ta'lim muhiti esa stress va o'zini past baholashga olib keladi. Shu sababli shaxs kamolotini qo'llab-quvvatlashda ta'lim muhitini optimallashtirish juda muhim.

Shaxs rivojiga media va internetning ta'siri ham muhim hisoblanadi. G.Rajabova o'smirlik davridagi media kontenti va ijtimoiy tarmoqlarning shaxsning ruhiy barqarorligi, axloqiy qaror qabul qilish qobiliyati va ijtimoiy ko'nikmalariga ta'sirini tahlil qilgan[3].

Fikrimizcha, media va ijtimoiy tarmoq kontenti shaxsning psixik rivojlanishiga sezilarli ta'sir qiladi. Sifatli va nazoratli axborot oqimi shaxsni qo'llab-quvvatlasa, manipulyativ va past sifatli kontent ruhiy stressni kuchaytiradi va axloqiy qadriyatlarni buzishi mumkin. Shu sababli media savodxonligini oshirish va ijobiy kontentni rag'batlantirish shaxs kamolotiga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shaxs kamolotiga ta'sir qiluvchi tashqi psixik omillar: oila muhiti, ta'lim muhit, tengdoshlar va media bilan chambarchas bog'liq. Ularning har biri ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu omillar bir-birini mustahkamlash yoki zaiflashtirish imkoniga ega. Natijalar shuni ko'rsatdiki, shaxs kamolotini qo'llab-quvvatlashda kompleks yondashuv — ijtimoiy, psixologik va pedagogik — zarur.

Muhokama (Discussion). Inson kamolotiga tashqi psixik omillar juda katta ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, shaxsning ruhiy va ijtimoiy rivojlanishi oilaviy muhit, tengdoshlar ta'siri, ta'lim muhiti, shuningdek media va

madaniy omillardan bevosita ta'sirlanadi. Ushbu bo'limda natijalar boshqa O'zbekistonlik olimlar fikrlari bilan taqqoslanadi va ularning shaxsiy tahliliy nuqtai nazarlari keltiriladi.

Oila shaxs kamolotida markaziy omil bo'lib, ota-onaning mehr-muhabbati, hissiy qo'llab-quvvatlashi va ijtimoiy faoliyati bolalarning ruhiy barqarorligi va ijtimoiy moslashuvchanligini rivojlantiradi. O'.Vaxabova va G.Egamberdiyeva tadqiqotida oiladagi hissiy bog'lanish, muloqot sifati va oila a'zolari o'rtasidagi qo'llab-quvvatlash shaxsning ijtimoiy integratsiyasi va o'zini qadrlashiga bevosita ta'sir qiladi[10].

Shaxsiy tajribam va kuzatishlarim shuni ko'rsatadiki, ijobiy oilaviy muhit bolalar va yoshlarning ichki motivatsiyasini oshiradi, ularning stressga chidamliligini kuchaytiradi va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, ota-onaning farzand bilan muloqot sifati va hissiy qo'llab-quvvatlashi, shaxsni tashqi muhitdagi qiyinchiliklarga nisbatan barqaror qiladi. Oilaviy muhitdagi konfliktlar esa, aksincha, ruhiy rivojlanishga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli oilaviy psixologik maslahat va kommunikatsiya treninglarini rivojlantirish shaxs kamolotini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Tengdoshlar guruhi shaxsning ijtimoiy ko'nikmalari va o'zlik anglashuviga sezilarli ta'sir qiladi. S.A.Salimova tadqiqotida oilaviy qo'llab-quvvatlash va ota-onaning ijtimoiy yordami tengdoshlarning salbiy yoki ijobiy ta'sirini boshqarishda muhim rol o'ynashi qayd etilgan[11]. Shu bilan birga, tengdoshlar guruhi shaxsni o'ziga xos me'yorlarga, ijtimoiy qadriyatlarga moslashtirish orqali ruhiy va psixik rivojlanishni shakllantiradi.

Bizningcha, tengdoshlar ta'siri yoshlar hayotida bevosita ko'rinadi. Agar ota-ona va oilaviy muhitda bolaga psixologik xavfsizlik tuyg'usi shakllangan bo'lsa, u tengdosh bosimiga nisbatan kamroq zaif bo'ladi va ijobiy qarorlar qabul qiladi. Shuningdek, tengdoshlarning salbiy ta'sirini kamaytirish uchun ota-onaning hissiy qo'llab-quvvatlashi va ijtimoiy treninglar muhimdir. Shaxs kamoloti va ijtimoiy integratsiya uchun tengdoshlar va oilaviy qo'llab-quvvatlash o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zarur.

Media va madaniy muhit shaxs kamolotiga bevosita ta'sir qiladi. Sh.Rasulova tadqiqotida milliy mentalitet va madaniy qadriyatlarning shaxs psixikasini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan[12]. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy madaniyat, ijtimoiy normativlar va media orqali tarqatiladigan ma'naviy

qadriyatlar yoshlarning o'zlik anglashuvi va shaxsiy identifikatsiyasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Bizningcha, O'zbekiston sharoitida shaxs kamolotini baholashda nafaqat g'arb psixologik modellari, balki milliy ma'naviy qadriyatlarni ham hisobga olish kerak. Media yoshlar ongini shakllantiradi, ularni identifikatsiya va qaror qabul qilish jarayonida yo'naltiradi. Shu sababli, media savodxonligini oshirish va ijtimoiy media kontentini ijobiy yo'naltirish, shaxs kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatishning samarali yo'lidir.

Muhokama davomida keltirilgan manbalar shuni ko'rsatadiki: **Oilaviy muhit** shaxs kamoloti uchun asosiy omil bo'lib, ijobiy hissiy bog'lanish, mehr-muhabbat va muloqot sifati ruhiy barqarorlikni oshiradi. **Tengdoshlar guruhi** shaxsning ijtimoiy moslashuviga va o'zlik anglashuviga ta'sir qiladi, lekin oilaviy qo'llab-quvvatlash bu ta'sirni boshqarishda muhim moderator hisoblanadi. **Media va milliy madaniyat** shaxsni shakllantirishda faol rol o'ynaydi, shuningdek, yoshlarning ijtimoiy qadriyatlari va identifikatsiyasini mustahkamlaydi.

Shu nuqtai nazardan, shaxs kamolotini rivojlantirish uchun amaliy tavsiyalar quyidagilar bo'lishi mumkin: oilaviy psixologik maslahat va treninglar joriy etish; ota-onaning psixologik savodxonligini oshirish; yoshlar orasida media savodxonligi va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish; milliy madaniy qadriyatlarni hisobga olgan psixologik yondashuvlarni shakllantirish.

Xulosa (Conclusion). Ushbu tadqiqot davomida inson kamolotiga ta'sir qiluvchi tashqi psixik omillar chuqur tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shaxs rivoji nafaqat ichki psixologik omillarga, balki uning atrof-muhiti bilan bevosita bog'liq. Oilaviy muhit, tengdoshlar guruhi, ta'lim muhiti, media va milliy madaniyat kabi tashqi psixik omillar shaxsning ruhiy barqarorligi, ijtimoiy ko'nikmalari va identifikatsiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Oila shaxs rivojining asosiy konteksti sifatida ajralib turadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ota-ona va bolalar o'rtasidagi muloqot sifati, hissiy bog'lanish va qo'llab-quvvatlash shaxs kamolotining barqarorligini oshiradi. Oilaviy qo'llab-quvvatlash bilan birga, shaxs tengdoshlar bilan munosabatlarda o'zini anglash, ijtimoiy normativlarga moslashish va emotsional barqarorlikni saqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, oilaviy psixologik maslahatlar, kommunikatsiya treninglari va ota-onaning psixologik savodxonligini oshirish, shaxsning tashqi omillarga nisbatan chidamliligini kuchaytiradi va ijtimoiy moslashuvni mustahkamlaydi.

Shuningdek, media va madaniy muhitning shaxs kamolotidagi o‘rni katta ekanligi aniqlanadi. Milliy mentalitet, ma’naviy qadriyatlar va ijtimoiy normativlar yoshlarning o‘zlik anglashuvi va shaxsiy identifikatsiyasini shakllantirishda bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Bu, o‘z navbatida, shaxsning qaror qabul qilish jarayoniga, ijtimoiy mas’uliyatni anglashga va jamiyatdagi o‘rni bilan bog‘liq psixologik barqarorlikni ta’minlashga yordam beradi. Shu sababli, media savodxonligini oshirish va ijtimoiy media kontentini ijobiy yo‘naltirish shaxs kamoloti uchun muhim amaliy tavsiya hisoblanadi.

Tadqiqot shuni ham ko‘rsatdiki, shaxs kamoloti – bu murakkab, ko‘p qatlamli jarayon bo‘lib, u har bir tashqi psixik omil bilan uzviy bog‘liq. Oilaviy qo‘llab-quvvatlash, tengdoshlar bilan sog‘lom ijtimoiy aloqalar va milliy madaniyatga moslashgan media kontenti shaxsni barqaror va ijobiy yo‘naltirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, shaxsni rivojlantirishga yo‘naltirilgan amaliy tadbirlar, masalan, psixologik treninglar, media savodxonligi, ijtimoiy va madaniy loyihalar, shaxs kamolotini samarali qo‘llab-quvvatlaydi.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, inson kamoloti faqat individual psixologik xususiyatlar bilan emas, balki atrof-muhitning ijtimoiy, madaniy va ma’naviy omillari bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli, shaxsni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishda tashqi psixik omillarni inobatga olish muhimdir. Bu nafaqat shaxsning ruhiy barqarorligini oshiradi, balki uning jamiyatda muvaffaqiyatli va samarali ijtimoiy integratsiyasini ham ta’minlaydi.

Kelajakda olib boriladigan tadqiqotlar shaxs kamolotiga ta’sir qiluvchi boshqa tashqi omillar, masalan, iqtisodiy sharoitlar, ta’lim tizimi va texnologik rivojlanishning psixik rivojga ta’sirini chuqurroq o‘rganishga yo‘naltirilishi lozim. Shu yo‘nalishdagi amaliy tadbirlar, oilaviy va ijtimoiy maslahatlar, media savodxonligi va milliy qadriyatlarni hisobga olgan psixologik treninglar shaxs kamolotini yanada samarali qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Shunday qilib, tadqiqot yakunlari shuni ko‘rsatadiki, shaxs kamoloti ko‘p qatlamli jarayon bo‘lib, u tashqi psixik omillar bilan uzviy bog‘liqdir. Oilaviy muhit, tengdoshlar ta’siri va madaniy-ijtimoiy kontekst shaxsni rivojlantirishda muhim komponentlar bo‘lib, ularni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan strategiyalar inson kamolotini yanada mustahkam va samarali shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bandura A. Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977, pp. 25–47.

2. Rubin K. H., Bukowski W. M., Laursen B. Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups. New York: Guilford Press, 2011, pp. 112–130.
3. Livingstone S., Smith P. K. Annual Review of Psychology: Children and the Internet. 2014;65:667–690.
4. Otamuratov S. Mechanisms for expanding youth participation in public life in Uzbekistan. Sciental Journal of Education Humanities and Social Sciences, Vol. 3 No. 5 (2025), pp. 52–56.
5. Bronfenbrenner U. Ecological Systems Theory. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979, pp. 45–68.
6. Livingstone S., Smith P. K. Annual Review of Psychology: Children and the Internet. 2014;65:667–690.
7. Sangirova N. Shaxs ijtimoiylashuvida oilaning roli. T.: O‘zbekiston Psixologiya Jurnal, 2023, №2, b. 34–42.
8. Raimova S. Ota mavqaning shakllanishi va takomillashuviga ta’sir etuvchi ijtimoiy psixologik omillar. T.: O‘zbekiston Psixologik Tadqiqotlar Jurnal, 2022, №3, b. 21–30.
9. Rajabova G. O‘smirlikda shaxs rivojlanishiga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar. T.: Psixologiya va Ta’lim Jurnal, 2024, №1, b. 15–24.
10. Vaxabova O‘., Egamberdiyeva G. I. Oila psixologiyasi: xususiyatlari, rivojlanishi va oila a’zolari o‘rtasidagi munosabatlar. “Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o‘rni va rivojlanish omillari” jurnal, 2023, № X.
11. Salimova S.A. Ijtimoiy psixologiyada oilaviy munosabatlar psixologiyasi. “O‘zbekiston Pedagogika va Psixologiya Jurnal”, 2023, № 2, b. 45–53.
12. Rasulova Sh. O‘zbekistonda psixologik g‘oyalarni o‘rganishning o‘ziga xos xususiyatlari. “International Journal of Social and Interdisciplinary Research”, 2022, 1(3), b. 12–22.
13. Rasulov Rustambek Odilovich - The Essence of Political Socialization Processes and their Role in Social Development. Spanish Journal of Innovation and Integrity, ISSN: 2792-8268, Volume: 37, Dec-2024.
<https://sjii.es/index.php/journal/article/view/106/150>
14. Rasulov, R. (2024). The importance of education and upbringing in forming political socialization in the worldview of youth. Академические исследования в современной науке, 3(48), 124–132. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/arims/article/view/61938>

15. Rasulov Rustambek Odilovich. The importance of youth-oriented structures established in the country in the political socialization of youth Vol. 3 No. 12 (2024): INTERNATIONAL JOURNAL OF EUROPEAN RESEARCH OUTPUT (IJERO).
<http://ijero.co.uk/index.php/ijero/article/view/417>
16. Rasulov Rustambek Odilovich. Cultural basics of education and the role of youth in it. Philosophy And Life International Journal. ISSN 2181-9505. Doi jurnal 10.26739/2181-9505.
<https://www.tadqiqot.uz/index.php/philosophy/article/view/11321>
17. O.Tursunov, R.O. Rasulov. Zamonaviy dasturlash muhitida arifmetik amallarni avtomatlashtirish: C# WinForms asosida kalkulyator modeli. — Academic Research in Modern Science, International scientific-online conference, 2023. — **B. 27.**
18. R.O. Rasulov. Ommaviy kommunikatsiyalarning yoshlar ijtimoiy siyosiy lashuviga ta'siri bilan bog'liq g'oyaviy tendensiyalar. “Falsafa va hayot” ilmiy jurnali. Tom 3. №3. B. 47-54.
- 19 R.Rasulov. Yangi O'zbekistonda yoshlar bilan ishlash tizimida ularning ijtimoiy faolligi va ma'naviy salohiyatini rivojlantirishning o'ziga xos mexanizmlari. — Научно-теоретический журнал “Ma'mun Science”, 2022. — **B. 45.**
20. Rasulov Rustambek Odilovich. Yoshlar bilan ishlash tizimida ma'naviy-mafkuraviy omillarning yoshlar ongiga ta'siri. — International Journal of Scientific Research, 2023, Tom 2, B. 147–152.
21. Rasulov Rustambek Odilovich. Yoshlar bilan ishlashda tarbiyaning mafkuraviy asoslari. — Falsafa va Huquq jurnali, 2023, Tom 3, B. 116–121.
22. Rasulov Rustambek Odilovich. Jamiyat va yoshlar bilan ishlash tizimida ta'lim va tarbiyaning madaniy asoslari (Ijtimoiy-falsafiy tahlili). — O'zbekiston Milliy Universiteti Xabarlar jurnali, 2023, B. 119–121.
23. Rasulov Rustambek. Yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish mexanizmlari. — Management and Future Technologies Scientific Journal, June 2025, Volume 2, Issue 2, B. 353–364.